

„El kell felejtetni, hogy minden életút mögött a kudarcot keressük” – interjú Ablonczy Bálinttal, az Összkép hamarosan induló új portrészorozatának szerzőjével

Saffer Zsuzsanna, Szepesi Balázs

Izgalmas szellemi kalandra hívjuk olvasóinkat. Óriások vállán címmel indul hamarosan az Összkép új portrészorozata – ebben kiemelkedő közéleti, szellemi tevékenységű emberek életét mutatja be Ablonczy Bálint újságíró. A sorozat szerzőjével beszélgettünk arról, hogy kik ezek az „óriások” és mi teszi őket különlegessé.

A sorozat címe az lesz, hogy Óriások vállán. Kik ezek az óriások és hogyan tartanak minket a vállukon?

Azt az öt embert, akiről a portrészorozat szól, számomra három dolog teszi óriássá.

Mindenekelőtt megmutatják, hogyan lehet valaki egyszerre gondolkodó és cselekvő ember. Újabban szeretjük szétválasztani ezeket a feladatköröket. Sok szó esik arról, hogy mennyire nem értelmezhető a cselekvés a szellemi életben, és a szellemi ember gondolkodása a politikában, közéletben. A 20. századi magyar eszmetörténet számos szereplője magas szinten gondolkodott politikáról, közletről, országról, nemzetről, de soha nem mérte meg: amit gondol, a valóságban hogy néz ki. A cikksorozat főszereplőinek életében viszont ezek a szerepek összefonódnak.

Még egy olyan elképesztően művelt író is, mint **Cs. Szabó László**, közgazdászként a Kamara elnökének volt a titkára és a Magyar Rádió irodalmi osztályát vezette. **Szabó Zoltán** szintén nagy gondolkodó volt, egy ideig a Magyar Közlöny szerkesztője, majd diplomata párizsi követségünkön. **Balázs Ferenc**, a művelt, világlátott és nyelveket beszélő unitárius értelmiségi egy kis erdélyi falu papjaként dolgozott a helyi közösségi élet szervezésén. Az egyik legrégebbi magyar főnemesi családból származó **Bánffy Miklós**, regényíró és operavezető, emellett külügyminiszter volt az első világháború után, később pedig fáradhatatlanul munkálkodott az erdélyi magyar kisebbségi társadalom újjászervezésén. **Györffy István** pedig nemcsak a néprajz tudósa volt, hanem művelődéspolitikai tevékenysége is kiemelkedő – például neki köszönhetjük a mai szakkollégiumok őseit.

Ezek az életpályák azért is különlegesek, mert rávilágítanak, hogy a szabadelvű konzervativizmus és a népi mozgalom, a 20. századi magyar eszmetörténet nagy hagyományai mennyi értékes gondolatot rejtenek – például a magyar társadalmat akkor és most is feszítő szociális kérdések kezeléséről.

Végül ezek az óriások megmutatják, hogy eszmetörténetünk jóval több elavult és veszélyes gondolatok lomtáránál. Felhívják a figyelmet arra, hogy nagyon nehéz történelmi korszakokban,

szinte egész életeken át tartó száműzetésben is lehet etikai és politikai szempontból egyaránt értékes életműveket létrehozni.

Az Óriások vállán című portrészorozat egymástól térben és időben távol eső magyar írókról-gondolkodókról szól, akik közül nem egyet ma már legfeljebb a tudósok ismernek. Pedig életútjuk, munkásságuk szélesebb figyelemre is számot tarthat: mindegyikük különösen művelt és erős belső tartással rendelkező ember volt. Akár magyar királyi külügyminiszterként, akár egy Isten háta mögötti kis erdélyi falu lelkészeként éltek, ezek az emberek tették, amit a sors kijelölt nekik – ha úgy alakult, akkor örökös emigrációban. Megismerésük szellemi kaland, amire ezennel meghívjuk az olvasót.

Saját körükben nagyra tartott személyekről van szó, viszont a nagyközönség nem ismeri őket. Mi az oka annak, hogy ők rejtőzködő óriások?

Ezek az „óriások” azért is rejtőzködők, vagy inkább nehezen megfoghatók, mert az árnyalatok emberei. Úgy hoztak létre valamit, hogy nem egyetlen ideológiai keretrendszeren belül mozogtak. Nem lehet őket felcímkézni, nem férnek bele a sémákba, amelyeken keresztül legtöbbször nézzük a világot. Ettől olyan izgalmasak, de egyúttal – belátom – nehezen megérthetők. A rendszerváltásig csak a címkézésben dívott, addig nem is lehetett volna érvényes képe mondjuk egy érettségiző diáknak a „reakciós nagyúr” Bánffyról, bár már a hetvenes és nyolcvanas években is voltak próbálkozások az ő átértékelésére. Ezeket a gondolkodókat ma is nehéz megközelíteni, mégis, a magyar eszmetörténet iránt érdeklődőknek kevés izgalmasabb dolog van az ő megismerésüknél.

Ablonczy Bálint

Mindegyik óriás életútjában van tehát valamilyen feszültség, amit árnyalni tud. Beszéljünk róluk külön-külön is: milyen ellentmondásokat próbálnak feloldani?

Györffy István, a szakkollégiumok atyja (1884-1939)

Ebben az életútban nagyon érdekes megfigyelni a szaktudós és a közéleti ember összefonódását; azt a feszültséget, hogy egy tudós ember, aki a néprajztudományra tette fel az életét, egyszer csak elkezd kitérni a horizontot, és azon gondolkodik, hogyan lehet a népi tudást beemelni a nemzeti kultúrába. Györffy úgy hozott létre máig érvényes szaktudományos kutatási eredményeket, hogy azokat képes volt egy koherens művelődéspolitikai programba emelni.

Életének első felét a néprajztudományi kutatások határozták meg – igazi bartóki alakot kell elképzelnünk, aki gyalog, jegyzetfüzettel bejárta a fél Kárpát-medencét, s látta, hogyan él a magyar parasztság jelentős része. A harmincas évek második felétől azonban egyre többet foglalkozott művelődéspolitikai kérdésekkel; azzal, hogy miként lehet a felhalmozott szaktudást és népi műveltséget nemzeti műveltséggé alakítani.

Györffy azért érdekes, mert csomópont-ember is volt; a róla elnevezett kollégiumot, ami a népi kollégiumi, majd a szakkollégiumi mozgalom alapja lett, Teleki Pállal és köreivel együttműködve indította el. (Az intézmény majd halála után alakul meg és veszi fel nevét.). Intenzív művelődéspolitikai programot állított össze, amit szintén Teleki karolt fel. Kevesen tudják, hogy a skanzen létrehozását ő javasolja művelődéspolitikai programjában, A néphagyomány és nemzeti művelődésben, s ezt emeli majd kormányzati programmá kultuszminiszteri programbeszédében Teleki Pál 1938-ban.

A szentendrei skanzen – Fotó: szentendre.varosom.hu

Bánffy Miklós, aki árral szemben haladt (1873-1950)

Az egyik legrégebbi erdélyi főnemesi család tagja, kiváló író; az ő regénytrilógiájából érthető meg talán leghitelesebben az Osztrák-Magyar Monarchia élete, különösen az utolsó időszaka. Művészember és politikai, közéleti szereplő; operaintendánsként ő mutatta be Bartók Kékszakkállóját az első világháború alatt, képviselői és főispáni tisztségeket is viselt.

Amikor az első világháború elvesztésével minden összeomlott, a művészember a kifosztott, eszköztelen ország külügyminisztereként próbált valamit tenni. Nem is boldogult rosszul, érvényeset alkotott. Nevéhez fűződik többek között, hogy Sopron sorsáról népszavazást lehetett tartani, fontos szerepe volt a királypuccs kezelésében. Ő munkálkodott azon, hogy Magyarországot felvegyék a Népszövetségbe. Végül úgy döntött, hogy hazamegy Erdélybe, és ott a kisebbségi társadalom megszervezéséért dolgozott. Nemcsak az irodalomban alkotott új világokat, hanem az erdélyi magyar kulturális, gazdasági életben, és az erdélyi református egyházban is.

Szabó Zoltán és az új magyar nemzeteszme (1912-1984)

Életművében az a rendkívüli, hogy romboló indulat nélkül képes feldolgozni a magyar parasztság helyzetét. Huszonéves korában ír két szociográfiát Cifra nyomorúság és Tardi helyzet címmel, melyek Mezőkövesd és vidékén élő a matyók életét mutatja be. Mindkét mű nagyon megrázó – elég jól beoltja az olvasót mindennemű pátosz és „régén minden jobb volt” nosztalgia ellen.

A népi mozgalom mindkét ágához, a jobboldali és baloldali radikálisokhoz csatlakozók is ugyanazt az élményt dolgozták fel, mint Szabó, ám a többiekkel ellentétben ő elkerülte a másokra jellemző radikalizálódást. Illyés és Kovács Imre mellett a magyar népi mozgalom legmaradandóbb hatású alkotója. Veres Pétert, Féja Gézát olvasni ma már főleg a korjellemzés miatt érdemes; talán azért is, mert ők később ideológikus irányba mentek el. De Szabó nem.

A másik lenyűgöző dolog nála, hogy bár 1949-től haláláig emigrációban élt, egyáltalán nem esett bele az emigrációs lét csapdáiba. Nagyon nehéz lehet azzal a tudattal élni, hogy soha nem jöhetsz haza; szellemi emberként el vagy vágva mindentől, amiben addig éltél, s valami olyat kell fenntartanod magadban, ami körülötted valójában nem létezik. Ebben a borzalmas lelki helyzetben sokan tönkrementek. Szabó Zoltán nem. Saját döntése volt, hogy nem tér haza; ám mindent tudott, ami itthon történt, éles szemmel vette észre az otthon a kultúrában feltűnő minőséget és a társadalmi romlás jeleit egyaránt. Olyan szellemi Magyarországot teremtett magának az írókon és a kulturális életben keresztül, amihez mindvégig hű tudott lenni.

Cs. Szabó László, a minőség embere (1905-1984)

Nagy kedvencem, s nemcsak azért, mert a sárospataki református temető tanári parcellájában a nagyapám mellett van eltemetve, hanem azért is, mert ő olyasmit képviselt, ami nagyon hiányzik ma is.

1984-ben Csoóri Sándor azt mondta Cs. Szabó temetésén, hogy ő volt a magyar városiasság képviselője, a hiányzó magyar városi műveltség újrateremtője. Annak az európai középvárosi civilizációnak a nagy magyar képviselője, amelyben mondjuk Kolozsvár, Bruges, Oxford, Siena, Prága, Krakkó teljes egységben létezik. Mindezt pózörködés és feszültség nélkül képviselte – ez a legvonzóbb a munkásságában. Bár tökéletesen tisztában volt azzal, hogy Nyugat-Európában milyen bűnöket követtek el ellenünk, például 1956-ban, mégsem akarta elválasztani magában a nyugatit, az

európaiakat a magyartól és az erdélyitől. Teljes fesztelenséggel tudta Rómában és Firenzében idegenvezetőként az egész nyugati civilizációt a magyar kultúrával egy egységben láttatni.

Balázs Ferenc, a vajkészítő idealista (1901-1937)

Korunk nagy vitája, hogy az elit mennyire elidegenedett a saját népétől; a „davosi ember” a globalizáció nagy nyertese, ugyanakkor semmit nem tud a körülötte élők világáról és nem is érez közösséget velük. Sokan ezzel a jelenséggel magyarázzák az aktuálpolitikai fejleményeket, a „populizmust”, a Brexitet, az amerikai politika fejleményeit. Balázs Ferenc életében az a különleges, hogy bár korának igazi davosi embere volt, mégis leszállt az elefántcsonttoronyból és egy kis erdélyi falunak szentelte életét.

Az unitárius kapcsolatrendszernek köszönhetően a legjobb amerikai és angol egyetemeken tanult. Ilyen tudással hazatérése után egyenes útja lett volna a püspökségig, mégis inkább egy Torda melletti szórvány magyar falu papja lett. Sok mindenbe belefogott, közösség-szervező munkája hozott sikereket, de kudarcokat is, melyekről őszintén ír. De soha nem alakult át az európai történelemből jól ismert, türelmetlen népboldogító értelmiségivé, aki miután nekilátott megjavítani a szegény népet, s az nem úgy reagált, ahogy várta, elkezdte szapulni őt „felvilágosulatlansága” miatt. Balázsnál ez az attitűd teljesen hiányzik. Néha az ember elpirul, hogy mennyire kíméletlen volt önmagával – ha a mészköiiek tunyaságát és csökönyösségét említi, kétszer annyit ír a saját fafejűségéről, butaságairól, felkészületlenségéről. Nekem nagyon tetszett ez a hozzáállás.

A mészköi unitárius templom – Fotó: arcanum.hu

Többen fiatalon haltak meg, többen emigrációban, Bánffy tragikus körülmények között. Ezek a történetek végső soron veszteségtörténetek. A cikkek viszont győztesként mutatják őket. Mi ennek az oka?

Visszaudalnék arra, amit az interjú elején mondtam az árnyalatokról és a sémákról. Egyrészt, el kell mélyedni az életükben és munkásságukban ahhoz, hogy a győzelmüket meglássuk. Másrészt az volt az olvasás és a portrék írása közbeni nagy tanulság, hogy el kell dobni a jól bevált értelmezési keretet. Hajlamosak vagyunk ugyanis már-már kényszeresen, minden életút és történelmi esemény mögött az összeomlást keresni.

Balázs Ferenc 36 évesen tüdőbajban meghalt, miután éveket küszködött egy kis erdélyi faluban. Azonban ez az ember halálos betegen úgy zárja a visszaemlékezéseit, hogy „minden jó, ha a vége jó”. Érti ezt a könyvére és az életére egyaránt.

1918 százéves évfordulóján nem esik elég szó arról, milyen nagy dolog, hogy a mai napig beszélhetünk az erdélyi magyar közösségről. Az első világháború után tágabb térségünkben létrejött államokban mára csak az erdélyi magyarság maradt szervezett kisebbségi közösségként. Ahogy nincsenek ma már észtországi, romániai németek, lényegében ukrainai lengyelek, szlovákiai ruszinok, csehországi lengyelek, albániai görögök, az erdélyi magyarság közösségként képes volt túlélni, újra és újra megszervezni önmagát. Például a Balázs Ferenchez hasonló személyiségeknek köszönhetően, akik hazajönnek Oxfordból és elmennek Mészköre papnak. Az ő életét nem tudom kudarcnak tekinteni, ahogy ő sem tartotta annak.

Györffy szintén váratlanul halt meg szívrohamban. Még nem jött létre a kollégium, a művelődéspolitikai kezdeményezései is épphogy szárba szökkenek, s sok kutatást tervezett még; mégis teljes életművet hagyott hátra. Az ő szaktudományos tevékenységében van olyan kérdés, például a magyar tanya eredetének kérdése, ami évtizedekre megtermékenyítette a néprajztudományt. Az általa megálmodott kollégium a későbbi népi kollégiumi rendszer alapja, majd a rendszerváltásban hatalmas szerepet játszott szakkollégiumi rendszer ősmintája lett, ami a hazai felsőoktatás ma is jól működő egysége.

Bár Szabó Zoltán saját döntése nyomán nem tért vissza az emigrációból, a magyar nemzeteszményről vagy a magyarországi magyarság, az elszakított magyarság és a nyugati diaszpóra egybefoglalásáról írt gondolatai a 21. században is érvényesek.

Az Összkép magazin a magyar társadalom és gazdaság működéséről szól. Komoly elemző munkára épülő áttekintéseket készítünk, kutatások eredményeit foglaljuk össze és az országot jól ismerő vezetők, kutatók történeteit mutatjuk be arról, hogyan is működik a világunk. [Kövess minket](#), [iratkozz fel hírlevelünkre](#), ha szeretnéd mélyebben megérteni és felfedezni Magyarországot.

Hogyan lehet ezeket az összetett életutakat pár oldalban összefoglalni?

Dolgozott bennem az újságíró, aki hivatásos laikus: kíváncsi másokra, kérdések feltevésével próbál megérteni életeket, történeteket. Rengetegen írtak ezekről az emberekről alapos elemzéseket. Én azoknak is akartam adni valamit, akik még nem vagy nem sokat hallottak Bánffyról, Szabó Zoltánról, Cs. Szabó Lászlóról, Balázs Ferencről, Györffy Istvánról és nincs idejük 1500 oldalas nagyregények, 600 oldalas esszékötetek olvasásával kezdeni az „óriások” felfedezését. Szerettem volna kiemelni az életművükből a legfontosabb elemeket, megmutatni az őket összekötő a mély áramokat – és persze szerettem volna a leszűrt tudást közérthetően tálalni.

Szinte mindnyájan szeretünk életrajzokat olvasni: a másik ember mindig érdekes, főleg ha eredetiek a gondolatai. Márpedig a sorozat szereplői ilyen személyiségek. Nehéz időkben hoztak jó döntéseket és olyan problémákat vetettek fel, amelyek jó része mai napig itt van velünk. Remélem a pár ezer leütésnyi portrék sokak kedvét hozzák ahhoz, hogy alaposabban megismerjék a sorozat szereplőinek életét.